

واقعۀ عاشورا

تحلیلی ساختارگرایانه از «درام کربلا»
به گزارش طبری

Torsten Hylén
***Husayn, the Mediator: A Structural Analysis
of the Karbalā' Drama according to Abū Ja'far
Muḥammad b. Jarir al-Ṭabarī (d. 310/923)***
Uppsala Universitet, 2007

سرشناسه: هیلن، تورستن

Hylén, Torsten

واقعه عاشورا: تحلیلی ساختارگرایانه از «درام کربلا» به گزارش طبری / نویسنده تورستن هیلن؛ مترجم احسان موسوی خلخالی.

مشخصات نشر: تهران: نشر کرگدن، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص.

شابک: 978-622-6420-44-0

یادداشت: عنوان اصلی:

Husayn, the Mediator: a structural analysis of the Karbala drama according to Abu Jafar Muhammad b. Jarir al-Tabari d. (310/923)

موضوع: واقعه کربلا، ۶۱ ق.

موضوع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴-۶۱ ق.

موضوع: طبری، محمد بن جریر، ۲۲۴؟ - ۳۱۰ ق. تاریخ الرسل والملوک -- نقد و تفسیر

شناسه افزوده: موسوی خلخالی، احسان، ۱۳۶۰ - ، مترجم

شناسه افزوده: طبری آملی، محمد بن جریر، قرن ۵ ق.

رده‌بندی کنگره: BP۴۱/۵

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۳۴

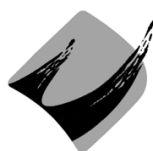
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۶۹۹۵۴۱

واقعۀ عاشورا

تحلیلی ساختارگرایانه از «درام کربلا»
به گزارش طبری

تورستن هیلن

ترجمۀ
احسان موسوی خلخالی

نشرکردن

همه حقوق برای نشر کرگدن محفوظ است.
www.kargadanpub.com
telegram.me/kargadanpub
instagram.com/kargadan.pub

مجموعه دین شناخت - ۳

واقعۀ عاشورا: تحلیلی ساختارگرایانه از «درام کربلا» به گزارش طبری

نویسنده: تورستن هیلن

مترجم: احسان موسوی خلخالی

ویراستار: حسین خندق آبادی

مدیر هنری: سحر ترهنده

ناظر چاپ: علی محمدپور

لیتوگرافی: نقش سبز

چاپ و صحافی: نقش جوهر

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۲۰-۴۴-۰

چاپ اول: ۱۴۰۱

تیراژ: ۷۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

تقديم به آستريد

فهرست

۱	یادداشت مترجم - - - - -
۵	پیش‌گفتار - - - - -

۱. مقدمه

۷	درام کربلا، امروز - - - - -
۱۴	اسطوره، اسطوره‌پردازی، تاریخ - - - - -
۲۴	هدف و چهارچوب این پژوهش - - - - -
۲۵	سابقه پژوهش - - - - -

۲. طبری و بافتار او

۳۵	تطور آغازین کلام و سیاست در اسلام - - - - -
۴۵	طبری و «تاریخ» او - - - - -

۳. ساختار و تحلیل ساختاری

۵۵	ساختارگرایی چیست؟ - - - - -
۵۹	مفاهیم اساسی در ساختارگرایی لوی استروس - - - - -
۷۷	معادله اصلی و کاربردهای آن - - - - -
۹۲	چند ملاحظه روش‌شناختی دیگر - - - - -

۴. ساختار گزارش طبری از درام کربلا

۱۰۳	نگاهی کلی به منابع طبری
۱۰۸	تحلیل متن مرجع
۱۳۲	بارزترین مشخصه‌های ساختاری متن مرجع
۱۴۶	میانجی در متن مرجع
۱۴۹	فراتر از متن مرجع: نگاه‌ها به حسین (ع)
۱۵۸	فراتر از متن مرجع: تصویر و نقش حسین (ع)
۱۶۵	فراتر از متن مرجع: آب و خون
۱۷۲	حسین (ع) در مقام میانجی
۱۸۰	پس از کربلا

۵. نتایج و دورنماها

۱۸۵	طبری و درام کربلا
۱۸۸	کاربرد ساختارگرایی در تاریخ‌نگاری اسلامی
۱۹۰	گام بعدی؟

۱۹۳	پیوست ۱. خلاصه درام کربلا به روایت طبری
۲۰۷	پیوست ۲. متن مرجع
۲۱۷	پیوست ۳. واکنش یزید بن معاویه به قتل حسین (ع)
۲۲۱	منابع
۲۲۹	نمایه

یادداشت مترجم

خواننده عزیز، اگر فکر می‌کنید اسطوره همان افسانه و چیزی از جنس قصه‌بافی و دروغ‌پردازی است و این کتاب می‌خواهد ماجرای عاشورا را چیزی از این دست جا بزند، عاجزانه خواهش می‌کنم این کتاب را همین جا ببینید و از خواندن آن صرف‌نظر کنید، یا دندان بر جگر بگذارید و دست‌کم مقدمه مؤلف را تا انتها مطالعه کنید.

چنان‌که مؤلف در مقدمه خود توضیح داده است، هر ماجرای را که پیش‌زمینه‌ای تاریخی در یک سنت دینی دارد و کارکرد آن در حیات مؤمنان به آن سنت دینی چیزی بیش از صرف اطلاعات تاریخی است می‌توان همچون اسطوره قلمداد کرد. بدین معنا که می‌توان با روش‌های اسطوره‌شناسی، که دانش و شاخه‌ای از مردم‌شناسی و علوم وابسته به آن است، آن را بررسی و تحلیل کرد. ماجرای عاشورا و شهادت امام حسین (ع)، امام سوم همه شیعیان با فرقه‌های گوناگونشان، هر دو این خصوصیت‌ها را دارد؛ یعنی در وهله اول پیش‌زمینه‌ای تاریخی دارد؛ بدین معنا که می‌دانیم در تاریخی مشخص، فردی به نام حسین بن علی (ع) که نوه رسول خدا و از محبوب‌ترین افراد نزد او بود، طی جنگی در یک نقطه مشخص جغرافیایی کشته شد. کشته شدن این شخصیت با کشته شدن بسیاری از شخصیت‌های دیگر تفاوت داشته است. این تفاوت را - جدا از اینکه او نوه محبوب پیامبر و امام زمان شیعیان بود - از آنجا درمی‌یابیم که این حادثه زلزله‌ای شدید در جهان اسلام به پا کرد و در پی آن قیام‌های پی در پی علیه حکومت بنی‌امیه رخ داد که اکثر آنها خون‌خواهی امام حسین (ع) را شعار خود اعلام کردند: قیام توابین، قیام مختار، قیام زید بن علی، قیام نفس زکیه و درنهایت جنبشی که به قدرت گرفتن بنی‌عباس انجامید. نکته اینجاست که این قیام‌ها توانستند با این شعار اقبال بسیاری نیز به

خود جلب کنند و حتی کسانی مانند مختار هم که شیعه نبودند از این شعار برای جلب مردم استفاده کردند. پس این حادثه چیزی بیش از یک حادثه تاریخی ساده و برای بخش بزرگی از مسلمانان سهمگین‌تر از حوادث مشابه بوده است.

از سوی دیگر، واقعه عاشورا - دست‌کم در سال‌های بعد - تمایز شیعه از دیگر مسلمانان را تشدید کرد و در گذر قرن‌ها برای شیعیان جنبه‌های هویتی یافت؛ چندان که بارها - حتی تا دوران معاصر - شیعیان بابت عزاداری برای امام حسین (ع) هزینه جانی پرداخته‌اند. این موضوع باعث شده بسیاری که از بیرون به فرهنگ تشیع می‌نگرند آن را «فرهنگ سوگ» بنامند. حضور پررنگ امام حسین (ع) و مسائل مرتبط با شهادت او - کودک‌کشی، اسارت زنان، تشنگی، فداکاری - در زندگی روزمره شیعیان و حتی غیرشیعیان در برخی نقاط جهان اسلام نشان‌دهنده کارکرد مهم و پویای آن در حیات مؤمنان به سنت شیعی است. پس این حادثه شرط‌های لازم را دارد تا همچون اسطوره با آن برخورد کنیم و آن را مانند دیگر اسطوره‌ها بدانیم که پیش‌زمینه‌ای تاریخی دارند و در حیات مؤمنان چیزی بیش از صرف اطلاعات تاریخی هستند.

اما باید آگاه بود که تحلیل اسطوره‌شناختی تحلیلی تاریخی نیست؛ یعنی بنا نیست به تحلیل انتقادی منابع و راویان و روایت‌ها بپردازد یا در پی پیرایش و پالایش ماجرا برآید یا تصور ما را از ماجرا تصحیح کند. این تحلیل با این ماجرا همان‌طور که هست و همان‌طور که روایت می‌شود و بر زبان‌ها می‌آید و در زندگی مؤمنان حضور دارد و بر آن تأثیر می‌گذارد سروکار دارد و می‌خواهد همین را تحلیل کند و سازوکار و چندوچون این تأثیرگذاری را نشان دهد.

چنین تحلیلی بی‌تردید با آنچه تاکنون درباره این حادثه خوانده یا شنیده‌ایم تفاوت دارد، اما آنچه برای نگارنده این سطور اهمیت فراوان داشت همین بود که این روش بی‌سابقه و نامأنوس در تحلیل این حادثه، چیزی از حرمت و قدسیت آن نمی‌کاهد و در احترام ما به قهرمانان حادثه و نگاه منفی ما به ضدقهرمانان تفاوتی ایجاد نمی‌کند، بلکه آن را تأیید می‌کند و بر آن می‌افزاید. نگارنده امیدوار است طرح مباحثی از این دست بیم برخی افراد را از پرداختن به این‌گونه مسائل با

روش‌های متفاوت و جدید علمی کاهش دهد. اگر ترجمه این کتاب چنین دستاورد مبارکی داشته باشد، مترجم به مقصود خود رسیده است.

تورستن هیلن در حال حاضر دانشیار رشته دین‌پژوهی در دانشگاه دالارنا در کشور زادگاه خود، سوئد، است. او در سال ۲۰۰۷ با ارائه اثر حاضر به عنوان پایان‌نامه از دانشگاه اُپسالای سوئد مدرک دکتری دریافت کرده است. تحقیقات او در حوزه تاریخ اسلام و به طور خاص دوران متقدم تاریخ تشیع است، اگرچه مقالاتی نیز درباره اسلام معاصر نوشته است. چون دسترسی به سیاهه نوشته‌ها و مقاله‌های او در شبکه جهانی آسان است، از آوردن چنین سیاهه‌ای خودداری می‌کنم.

عنوان اصلی کتاب/پایان‌نامه حسین: میانجی است. میانجی، چنان‌که خواننده در کتاب خواهد دید (ص ۷۵-۷۷)، یکی از اصطلاحات مهم لوی استروس در تحلیل اسطوره‌هاست. مؤلف در تحلیل خود (ص ۱۷۲ به بعد) نقش امام حسین (ع) را نقش «میانجی» در معنای اصطلاحی لوی استروس کلمه می‌داند؛ میانجی میان دو متقابل زندگی و مرگ. برای خواننده غربی، اصطلاح «میانجی» چندان مبهم‌تر و پرسش‌برانگیزتر از کلمه «حسین» نیست، اما تصویری که خواننده فارسی‌زبان از امام حسین (ع) دارد و آنچه از دیدن این نام به ذهن او می‌آید با ذهنیت خواننده غربی بسیار متفاوت است؛ از این رو، آوردن این اصطلاح مبهم و پرسش‌برانگیز را در عنوان اثر شایسته ندانستم و بهتر دیدم که عنوانی مأنوس‌تر برای کتاب بیاورم و چون موضوع کتاب تحلیل اسطوره‌شناختی واقعه عاشورا است، این عنوان را انتخاب کردم، اگرچه می‌دانم در ترجمه هر اثری مبنا حفظ عنوان اصلی آن اثر است. در پایان، لازم می‌دانم صمیمانه از جناب آقای دکتر حسین خندق‌آبادی سپاسگزاری کنم که با ویراستن این کتاب مرا رهین منت خود کردند. اگرچه بی‌تردید، مسئولیت هر خطایی متوجه مترجم است.

احسان موسوی خلخالی

تهران

۷ آذر ۱۳۹۹